

סין, סוריה, והמזרח התיכון – תמונת מצב

אורי סלע | 25 בדצמבר, 2024 | גיליון 1928

הצלחת הכוחות המורדים בסוריה להביא להפלת משטרו של אסד הייתה רקע לטענות כי סין ספגה בכך מכה נוספת למדיניותה במזרח התיכון. הצלחותיה הצבאיות של ישראל במלחמתה בגורמי "ציר ההתנגדות" - חמאס, חיזבאללה - וגם בעימות עם איראן באוקטובר, הוצגו כבעיה למדיניותה של סין באזור, וזאת, לשיטת חלק מהפרשנים, משום שציר זה היווה עבור סין עוגן להגברת השפעתה המדינית-פוליטית בו. אולם, פרשנות זו שוגה הן בהבנת האסטרטגיה הסינית במזרח התיכון והן בהבנת חשיבות "הציר" לסין, גם בעבר וגם כעת. הנקודה הרגישה המשמעותית מבחינת סין היא סוגיית המורדים האויגורים בסוריה, אך מדיניותה הכללית באזור צפויה להמשיך בדומה לזה שהיה טרם ההתפתחויות בסוריה.

למרות התעצמות "ציר ההתנגדות" במהלך העשור האחרון, סין נזהרה מאוד מהתקרבות לסוריה. הנחות על אודות מעורבות סינית ניכרת במאמץ השיקום בסוריה, שעלו שוב ושוב מאז אמצע העשור הקודם, הוכחו בעקביות כחסרות בסיס. בשנתיים האחרונות לערך, ככל שסוריה החלה להתקבל חזרה לחיק העולם הערבי, יחסי סין-סוריה נדמו כהולכים ומשתפרים: בתחילת 2022 חתמו השתיים על MoU בנושא כניסתה של סוריה ל"יוזמת חגורה ודרך" הסינית (Belt and Road Initiative, BRI); ובספטמבר 2023, במהלך ביקורו של בשאר אל-אסד בסין, הכריזו הנשיא הסורי ונשיא סין על "שותפות אסטרטגית" בין מדינותיהם. כותרות המדיה שוב שיקפו תהיה לגבי מידת הסיוע הסיני המתוכנן לשיקום סוריה, גם על רקע שיחות רבות שנערכו בין סין לסוריה בנושאי שיתוף פעולה כלכלי. אולם, ככלל, סיוע שכזה בושש לבוא.

העובדה שבשנת 2023 ירד היקף הסחר בין סין לבין סוריה, ושכלל לאורך השנים האחרונות מגמת ירידה בסחר בין השתיים קבועה למדי וכמעט לא החלו להירקם הסכמים עסקיים קונקרטיים בין השתיים, בדרך כלל חמקה מהכותרות. אמנם, מאז 2011, סין השתמשה פעמים רבות בזכות הוטו שלה במועצת הביטחון של האו"ם כדי לנטרל הצעות נגד סוריה, וכן קראה השכם והערב להסיר את הסנסקציות מעל סוריה, אולם להצהרות התמיכה בסוריה, לכניסה הסורית ל BRI, וגם לשותפות האסטרטגית בין השתיים לא היתה השפעה על תמיכה מוחשית כלשהי. הצהרות תמיכה כאלה המשיכו גם ערב מתקפת המורדים: ב-21 בנובמבר 2024, חזר נציג סין במועבי"ט על עיקרי הדברים: יש לסיים את נוכחות הכוחות הזרים בסוריה (הכוונה היתה ונותרה לנכחות הזרים האמריקאים, לא אלה הרוסים או האיראנים, למשל), שגם חומסים

את משאביה, ושוב, יש להסיר מיידית את הסנקציות. הנציג הסיני גם טרח, ולא לראשונה, לגנות את המתקפות האוויריות של ישראל בסוריה.

כמובן, סין לא היתה היחידה שלא צפתה את הצלחת המורדים, היא היתה בחברה גדולה וטובה; אלא, שלאורך הימים הראשונים של המתקפה, סין המשיכה באותו קו. הפערים בהבנתה של סין את האזור נותרו משמעותיים. וכך, גם ב-3 בדצמבר, אחרי הצלחות ניכרות של כוחות המורדים, בדיון במועבי"ט דבק הנציג הסיני, פו צונג, באותו קו: לדבריו, סין מודאגת ותומכת במאמציה של סוריה להילחם בטרור ולשמור על היציבות והביטחון הלאומי, ורואה במורדים כוחות טרור. כן גינה את כיבוש הקונסוליה האיראנית בחלב על ידי המורדים; עודד את המדינות השונות לנתק את הצירים בהם המורדים מקבלים נשק; וכמובן – דרש להסיר את הסנקציות מסוריה, תוך גינוי הכוחות הזרים בסוריה.

אולם, סין מיעטה להתבטא בנושא בימים שלאחר מכן. נראה כי היא ניסתה להבין מה קורה באזור, אולי בלי הצלחה יתרה. בעוד שרוסיה ואיראן הראו נוכחות (דיפלומטית לפחות) בשטח, אסד ביקר ברוסיה, ושר ההגנה האיראני בדמשק, סין היתה בשוליים: סגן ראש הממשלה הסיני, ג'אנג גואו-צ'ינג, ערך באיראן בתחילת דצמבר ביקור, שמטרתו הוגדרה כקשורה בשיפור היחסים הכלכליים בעיקר בין סין לאיראן; סוריה לא הוזכרה פומבית. לאחר כיבוש דמשק על ידי המורדים, התגובה הראשונה והקצרה שיצאה מסין עסקה בביטחונם של האזרחים הסינים בסוריה, ומספר שעות מאוחר יותר הוסיפו בסין כי הם מקווים שהמצב השברירי והמסוכן בסוריה יתייצב בהקדם.

האמור לעיל אין משמעו שאם וכאשר, ולא בקרוב, יסתבר לסין בבירור שהמצב בסוריה נרגע ואין חשש מהתפרצות חדשה של מלחמת אזרחים, היא לא תכנס לסוריה: ביזנס זה ביזנס, וסין תשמח לשתף פעולה אם זה ישרת את האינטרסים שלה - גם עם אותם הגורמים שקודם לכן היא כינתה "טרוריסטים". גם האמירות של הנשיא הנכנס דונלד טראמפ בנוגע לכך ש"סין יכולה לעזור", הגם שנאמרו בהקשר אוקראינה, יכולות להיות רלבנטיות באזור, כולל בסוריה, ואף בהקשר האיראני. הנקודה הרגישה העיקרית מבחינת סין בהקשר הסורי, אם כן, איננה שאלת חשיבותה האסטרטגית של סוריה לסין (היא לא, בשלב זה), או פגיעה בסין כתוצאה מהיחלשות "ציר ההתנגדות" (התפתחות זו אינה באמת פוגעת בסין), אלא, שבקרוב המורדים יש גם נוכחות של גורמים אויגורים, ובמיוחד ארגון בשם "המפלגה האיסלמית של טורקסטן" (TIP), שמבחינת סין (ולא רק סין) מוגדר כארגון טרור קיצוני המאיים ספציפית על סין. ככל שלארגון זה תהיה נוכחות משמעותית בניהול סוריה, או ב"הפצת הבשורה" מחוץ לסוריה - הן בהתחזקות בפקיסטן ובאפגניסטן על גבולה של סין והן לתוך סין פנימה - לסין תהיה בעיה לפעול יחד עם סוריה בהמשך - גם אם זו תתייצב. העובדה שאנשי TIP מתבטאים שוב ושוב בנושא סין, ובכלל זה אמירות בנוגע לכך שהיעד הבא שלהם הוא "שחרור טורקסטן המזרחית" (כפי ששין-ג'אנג מכונה על ידם) מגבירה חששות מצד סין, והדברים רלבנטיים לכלל האיזורים

בהם קיימת נוכחות משמעות של אנשי TIP, בעיקר אפגניסטן, וכן לשאלת יחסי סין עם סוריה בהמשך.

לסוגיה זו נודעת גם השפעה אפשרית על יחסי סין-טורקיה, אולם סביר שהשפעה זו, אם תהיה, תהיה שולית. עד 2015 לערך, טורקיה, ברמות משתנות ולא באופן זהה בכל הזמן, דאגה להשמיע את קולה כעומדת לצד האויגורים בשין-ג'יאנג, ואף ביקרה את סין לא פעם בהקשר זה. אולם, ככל שיחסייה של טורקיה עם המערב הפכו טעונים יותר לאורך העשור האחרון, וככל שכלכלתה הידרדרה, היא נזקקה יותר לסין, והסוגיה האויגורית נדחקה מבחינתה לקרן זווית, לעתים אף תוך דיכוי התבטאויות או מחאות בנושא בתוכה. טורקיה, כמובן, לא תמכה במורדים בסוריה בשל השתייכות של מיעוט קטן בתוכם לאויגורים; סביר להניח שטורקיה תנסה להמשיך ולמזער את הסוגיה האויגורית, כולל בהקשרי סוריה, כדי לשמור על יחסייה הכלכליים עם סין, מה גם שטורקיה מעוניינת בהרחבת מיצובה כמוקד לשרשראות אספקה (כולל אנרגיה) מסין לאירופה ועל כן היא זקוקה הן ליציבות במרחב והן ליציבות בקשריה עם סין - שני אלמנטים שהם גם אינטרסים סיניים.

ולמרות זאת, גישתה הכללית של סין למזרח התיכון, וגם יחסייה המשמעותיים במזרח התיכון, לא השתנו. "היוזמות הגלובליות" של סין—ובמיוחד יוזמת הביטחון (GSI) ויוזמת הפיתוח (GDI)—החלו עוד לפני שסין התלהבה מהפיוס בין ערב הסעודית לבין איראן (במארס 2023), וסין ממשיכה לדבוק בהן, כמו גם ב-BRI, ובמעורבות כלכלית-טכנולוגית בעיקרה (כולל כמובן בסוגיות אנרגיה) באזור. המדינות העיקריות מבחינתה לקידום אינטרסים אלה היו ונותרו המפרציות ומצרים, לצד הפרחה של הצהרות ידידותיות מול איראן. זה לא השתנה, וסוריה או ציר ההתנגדות לא היוו ואינן פקטור משמעותי לעניינים אלה, בשלב זה. מדיניותה של סין במזרח התיכון נותרה מדיניות אופורטוניסטית, וסין גם תמשיך לקדם ניראות של מדינה בעלת משקל מדיני (לקידום הסדרים) במרחב, גם אם בפרקטיקה משקלה עדיין אינו גבוה.

כך, סין ממשיכה, בדיוק כקודם לכן, לנקוט רטוריקה שמדגישה כי מדינות האזור הן אלה שצריכות להחליט על עתידן, להדגיש כי על הקהילה הבינלאומית לתמוך ולעודד זאת, ולרמוז או לומר במפורש ש"מעורבות זרה" (כלומר אמריקאית) היא רק בעיה שמלבה את האש. כל אלה שירתו וימשיכו לשרת את סין באסטרטגיה הרחבה יותר שלה מול "הדרום הגלובלי". שר החוץ וואנג יי כבר עשה זאת בפגישתו עם שר החוץ המצרי ב-13 בדצמבר, ובפגישתו עם שגרירים של מדינות ערב ב-19 בדצמבר. למעשה, אם כבר, החלשת ציר ההתנגדות, ובעיקר איראן, יכולה לאפשר לסין משקל גובר מול איראן, אם חתירה להסכם גרעין תעמוד על השולחן (אל מול אופציה צבאית אמינה), ואם הנשיא הנכנס טראמפ יחליט ש"סין יכולה לעזור" גם בכך, בדומה לאמירתו בנושא אוקראינה.

סין ממשיכה להצהיר על אודות עמידתה לצד הפלסטינים והמדינות הערביות/מוסלמיות, וכבר הספיקה גם לנגח את ישראל בגין תקיפותיה בסוריה והתקדמותה באזור החיץ בגולן. הצלחותיה של ישראל לא פוגעות במדיניות הסינית משום שסין לכל אורך הדרך דאגה למצב

עצמה לא כתומכת בלעדית של "ציר ההתנגדות" אלא כעומדת לצד כלל מדינות ערב ומדינות מוסלמיות. סוריה לכשעצמה, בוודאי לא היתה גורם בעל חשיבות. מדיניותה כלפי ישראל, אם כן, לא צפויה להשתנות משמעותית כתוצאה מהאירועים הללו. הפסקות אש, לעומת זאת, דווקא כן יכולות לשנות את "רוח המפקד" מבייג'ינג, גם אם לא בהכרח ברמת הצהרות המדיניות אלא ברמת האפשרות לעידוד קשרים חיוביים יותר בין סין לבין ישראל בשטח.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט